

شان زن از دیدگاه شهید مطهری

بیستم جمادی الثانی هر سال، روزی پر از خاطره و معنویت است؛ خاطراتی شیرین از مادران مهربان، فرزندان با محبت و همسران با وفا؛ این روز به یمن زاد روز بانوی نمونه اسلام، فاطمه زهرا (سلام الله علیها)، روز مادر نام گرفته است؛ بانویی که گل سرسبد تمام بانوان عالم است؛ تنها زنی که پدرش معصوم، شوهرش معصوم و خودش نیز معصوم بوده و پیامبر گرامی اسلام (ص) به او لقب "أم ابیها" داده است، یعنی زنی که برای پدرش همچون مادر بود.

زندگی و سیره ی حضرت زهرا (س) به قدری آموزنده و جذاب است که هر زن آزاده ای در جهان او را چونان قدیسه ای تحسین می کند؛ زنی که تولدش از دامن خدیجه کبری، همسر پیامبر گرامی اسلام (ص) و در کانون نخستین خانواده اسلامی با نغمه های آسمانی و تسبیح قدسیان همراه شد و شب میلادش را عرشیان به بانگ تکبیر و تسبیح جشن گرفتند و خداوند لقب کوثر به او عطا کرد؛ زیرا وی سرچشمه ی تمام خوبی های جهان است.

و چه زیبا تولد این بانوی گرانقدر به ابتکار بنیانگذار جمهوری اسلامی - امام خمینی (ره) - روز زن و روز مادر نام گرفت؛ "اگر روزی باید روز زن یا روز مادر باشد، چه روزی والاتر و افتخارآمیزتر از روز ولادت با سعادت فاطمه زهرا سلام الله علیهاست؛ زنی که افتخار خاندان وحی است و چون خورشیدی بر تارک اسلام عزیز می درخشد".

در ادامه این نوشتار مقاله ای پیرامون جایگاه و شأن زن از دیدگاه شهید مطهری بیان گردیده است.
مقدمه:

یکی از طلایه داران جبهه فکری احیای حقوق اجتماعی زن مسلمان که همواره در تثبیت موقعیت و مقام زن از منظر اسلام تلاش های چشم گیری داشته است، استاد مطهری است. وی با رویکردی فراگیر به مقوله زن از منظر مطالعات فقهی و فلسفی همراه با نگرشی اصیل به اصول مدرنیته و مقتضیات زمان، شکل گیری بهترین داوری ها درباره زن امروز و رهیافتی عمیق و عالمانه به بایدها و نبایدهای زندگی اجتماعی زنان را موجب شده است.

اشراف و احاطه استاد به علوم اجتماعی، فلسفه، تاریخ، فقه و سنت، وی را در تقابل با جریان های مهم فکری فرا مذهبی از موضع نیرومندی بهره مند ساخته است. درک عمیق وی از مبانی علوم نظری و زیرساخت های تفکر اسلامی باعث شده است که در عرصه نقد جهان بینیها و ایدئولوژیها که راهکارهایی در باره مساله زن ارائه داده اند با بهره گیری از تمام ظرفیت های موجود، برتری آموزه های اسلام را در معیارهای جهان شمول به اثبات برساند.

امروز نیز آن چه در دفاع از حقوق بنیادین زن مسلمان کارکرد موثری دارد موضع گیری های اصولی با تکیه بر مبانی علم و فقاقت است زمینه فوق را می توان در آثار شهید مطهری جست و جو کرد. این آثار زمانی به رشته تحریر درآمده اند که جامعه ایران تحت تاثیر القائات تمدن غرب و در اطاعتی چشم و گوش بسته زن را به موجودی بی هویت تبدیل می کرد. در این برهه از زمان بود که او یک تنه مبارزه ای چند جانبه را آغاز کرد و به نقد دیدگاه های اندیشمندان غربی پیرامون مسائل مبتلا به زنان پرداخت و در اصلاح و تعدیل جامعه که روزه روز به سوی حذف الگوهای دینی سوق داده می شد، گام های بلندی برداشت تا جایی که به عقیده بسیاری از صاحب نظران دیدگاه های وی در تسریع روند طولانی آهنگ انقلاب اسلامی سهم بسزایی داشت.

دین مبین اسلام به دلیل جامعیت خود در بعد فردی و اجتماعی برای انسان ها اعم از زن و مرد، تکلیف و وظایفی را در راستای رسیدن به نظام احسن خلقت در تحت لوای قرآن و سیره بیان نموده و نظام حقوقی را برای دستیابی به قله های کمال انسانی مبتنی بر وحی تنظیم و اعلام کرده است. از جمله اندیشمندانی که به تبیین این مهم اهتمام داشته اند، استاد شهید مطهری است که به اقتضای عصر حاضر در بیان و بازشناسی مسائل اسلامی و به اقتضای جامعه اسلامی ایرانی، موضوعاتی را از جمله مسئله «زن» مدنظر قرار داده است که در این نوشتار به آن می پردازیم؛

● استاد مطهری و لزوم نگاه نظام مند به مسئله زنان

به جهت اهمیت ویژگی استاد مطهری در بازشناسی مسائل و ضرورت پاسخگویی به آن و از طرفی به دلیل اهمیت و ارزش جایگاه خانواده در لایه لای مسائل مرتبط با زنان، او از این زاویه بایسته های نظام اسلام را پیرامون بحث مورد نظر آغاز می کند. ایشان از جمله عوامل حاشیه ای را که موجب می شود این بی توجهی را در مسیر حرکت در جاده پیموده شده امروز غریبان قرار دهد، این گونه نام می برد:

۱- مطامع سرمایه داران برای سود بیشتر و استفاده از کارگران ارزان و بهره کشی از آن

۲- القای استقلال اقتصادی و آزادی زنان بر محور این شعار

۳- انقلاب صنعتی که شعار آزادی زن نیز از عوارض آن بود

۴- کامل ماشینیسیم

۵- مصرف گرایی انسان ها در نتیجه نیرنگ و فریب صاحبان سرمایه برای سود بیشتر

۶- استفاده ابزاری از زن در راستای تبلیغات با بهره گیری از زیبایی جسمی آنان. نتیجه این آغاز اهدای آزادی به زنان در نگاه استاد مطهری، بدبختیهای مدرن زنان است که در اصل تفاوتی از جهت ماهیت با بدبختی های قدیم و سنتی او ندارد.

امروزه اندیشمندان در غرب نیز این باور و عملکرد فمینیست ها راجز خیانت یا اشتباه، دروغ، جنگ علیه خانواده، جنگ علیه پسران یا بیراهه و گمراهه نمیدانند و با استاد مطهری همراهی می کنند و فریاد بر می آورند که این نسخه غلط و ناشیانه که پیشتازان احقاق حقوق برای آنان تجویز کردند تا چه میزان مرگبار بوده است. زاویه و رویکردی متفاوت از غرب را استاد مطهری مدنظر دارد. «نظام حقوق و تکالیف خانوادگی» مرکز ثقل بحث های اوست که کلیه مباحث حول این محور چرخش خود را بالهام از مکتب نجات بخش اسلام تداوم می بخشد. در واقع رهیافت های استاد مطهری در بحث زنان از نقطه آغاز متفاوت از طرح بحث های مشابه و چگونگی مواجهه و طرح آن نیز متفاوت می باشد و مدد گرفتن و عنایت به نظامی که در آن نظام تعاملات و عملکردها براساس دو محور تکلیف یا مسئولیت حقوق بنا شده است مد نظر استاد مطهری می باشد، بسیار متفاوت از مسیر و طریقی است که در آن صرفاً تساوی و آزادی مبنا و هدف قرار گرفته است. در نگاه ایشان نظام خانوادگی در اسلام متفاوت از سایر نظام هاست.

پس

۱) توجه به چگونگی فرایند یک نظام برای تعیین ارزش و موقعیت هر عضوی و هر واحدی در آن

۲) توجه به کتاب آفرینش و تفاوت ها و اصالت این تفاوت ها جهت تعیین مسئولیت و حقوق

۳) عدم پندار غلط تساوی و آزادی به عنوان محور اصلی بحث

۴) تبیین جایگاه و ارزش واقعی و حقیقی مبتنی بر قرآن و طبیعت زن (کتاب حکومتی و تدوینی) مدنظر استاد بوده است که برای دستیابی به این مهم ایشان می فرمایند: «اینکه ما مدعی هستیم مسئله «نظام حقوقی زن در خانواده و اجتماع» از مسائلی است که مجدداً باید مورد ارزیابی قرار گیرد و به ارزیابی های گذشته بسنده نشود به این معنی است که اولاً طبیعت را راهنمای خود قرار دهیم. ثانیاً از مجموع تجربیات تلخ و شیرین حداکثر بهره برداری را نماییم و تنها در این وقت است که نهضت حقوق زن به معنی واقعی تحقق می یابد.» (استاد شهید مرتضی مطهری، «نظام حقوق زن در اسلام».

پذیرش این حقیقت که منشأ و مبنای تدوین حقوق متقابل افراد صرفاً نه طبیعت انسان هاست و نه قراردادهای بلکه این دو مبنا با هم و در کنار هم می توانند اصل قرار گیرند. اما انسان ها از جهت حقوق طبیعی اولیه اجتماعی به طور کلی وضع مساوی و مشابهی دارند ولی از لحاظ حقوق اکتسابی ممکن است در وضع نامساوی قرار گیرند و این امر بستگی به عوامل مختلفی از جمله تلاش، استعداد، امکانات، شرایط متفاوت محیط رشد، کمال، لیاقت و... دارد.

نتیجه اینکه حقوق افراد خانواده اعم از زن، شوهر و فرزندان به دلیل اینکه حقوق طبیعی آنها متفاوت است حقوق متفاوتی را براساس مسئولیت مدنظر دارند. در ادامه اصول مختلفی که برای ترسیم در اندیشه های استاد مطهری در این نظام مدنظر قرار می گیرد، آورده شده است؛

(۱) تلازم حق و تکلیف:

در نگاه استاد مطهری جهت تدوین نظام حقوقی در اسلام لازم است با اولویت به این اصل توجه شود. انسان ها عقل و اراده دارند و با نیروی تکلیف و تحمل واراده باید مسیر حرکت خود را تنظیم کنند یعنی تا مسئولیت خود را انجام ندهند نمیتوانند از حق خدادادی خود استفاده کنند. و این مرحله، مرحله غریزه است مانند حیوانات و تکلیفی در کار نیست، حق هم ثابت و مسلم است اما در مرحله تکلیف به دلیل تحمل و اراده، انجام تکلیف مقدم بر حق است و تکلیف و حق از یکدیگر جدا نیست. حتماً اگر کسی حقی دارد تکلیفی همراه آن حق دارد. پس برای بررسی وضعیت زنان صرفاً از حقوق سخن راندن منهای مشخص شدن تکلیف و مسئولیت انسانی و مبنای اولیه حقوق در اسلام صحیح نیست .

(۲) مقام انسانی زن از نظر قرآن:

از نظر قرآن بین زنان و مردان طی مسیر تکامل انسانی و هویت انسانی، رشد استعدادها، طلب علم و منزلت های اکتسابی و بسیاری از اموری که لازمه تعالی و رشد فرد و اجتماع است هیچ گونه تفاوتی وجود ندارد و صرفاً هویت انسانی، زن و مرد نمی شناسد. استاد مطهری می فرماید:

«اگر بخواهیم ببینیم نظر قرآن درباره خلقت زن و مرد چیست لازم است به مسئله سرشت زن و مرد توجه کنیم. قرآن در این مورد سکوت نکرده است و با کمال صراحت در آیات متعددی می فرماید که زنان را از جنس مردان و از سرشتی نظیر سرشت مردان آفریده ایم ... در اسلام نظریه تحقیرآمیزی نسبت به زن از لحاظ سرشت و طینت وجود ندارد ... قرآن در آیات فراوانی تصریح کرده است که پاداش اخروی و قرب الهی به جنسیت مربوط نیست، به ایمان و عمل مربوط است خواه از طرف زن باشد و یا از طرف مرد، قرآن در کنار هر مرد بزرگ و قدیسی از یک زن بزرگ و قدیسه یاد می کند...» (استاد مرتضی مطهری، «نظام حقوق زن در اسلام».

(۳) وابستگی آزادی اجتماعی به آزادی معنوی:

معنی آزادی که یکی از لوازمات حیات و تکامل است به عوامل مختلفی بستگی دارد. موجودات زنده برای رشد و تکامل به سه چیز احتیاج دارند؛ ۱- تربیت ۲- امنیت ۳) آزادی. آزادی انواع مختلفی دارد؛ آزادی فردی و اجتماعی، آزادی عقیده و فکر، آزادی معنوی و... اما تفاوت اصلی که میان مکتب انبیاء (ص) و مکتب های بشری هست در این است که پیامبران آمده اند علاوه بر آزادی اجتماعی، به بشر آزادی معنوی بدهند و این آزادی است که جهت رشد و تکامل ارزش دارد و مقدس است و آزادی اجتماعی بدون آن میسر و عملی نیست.

استاد مطهری مشکل بسیاری از جوامع را عدم توجه به آزادی معنوی می داند و می فرماید: «درد امروز جامعه بشری این است که بشر امروز می خواهد آزادی اجتماعی را تأمین کند ولی به دنبال آزادی معنوی نمی رود یعنی نمی تواند، قدرتش را ندارد. چون آزادی معنوی را جز از طریق نبوت، انبیاء (ص)، دین، ایمان و کتاب های آسمانی نمی توان تأمین کرد.»

ایشان در بیان وابستگی آزادی اجتماعی به آزادی معنوی اعم از اجتماعات بشری و اجتماع خانوادگی می گوید:

«اما بشر امروز به نام جهان آزاد و دفاع از صلح و آزادی، تمام سلب آزادی ها، سلب حقوق ها، بندگی ها و بردگی ها را دارد. چرا؟ چون آزادی معنوی ندارد، چون در ناحیه روح خودش آزاد نیست، چون تقوا ندارد.» (استاد مرتضی مطهری، «آزادی معنوی».

(۴) تفاوت های زن و مرد و تأثیر آن در پذیرش نقش های متفاوت:

استاد مطهری می فرماید: «در قرن بیستم و در پرتو پیشرفت های حیرت انگیز علوم، تفاوت های زن و مرد بیشتر روشن و مشهود شده است. جعل و افترا نیست، حقایق علمی و تجربی است اما این تفاوت ها به هیچ وجه به اینکه مرد یا زن جنس برتر است و دیگری جنس پایین تر و پست تر و ناقص تر مربوط نیست... قانون خلقت این تفاوت ها را برای این به وجود آورده است که پیوند خانوادگی زن و مرد را محکم تر کند و شالوده وحدت آنها را بهتر بریزد. قانون خلقت این تفاوت ها را به این منظور ایجاد کرده است که به دست خود، حقوق و وظایف خانوادگی را میان زن و مرد تقسیم کند. (استاد مرتضی مطهری، «نظام حقوق زن در اسلام»، به طور کلی تفاوت ها از لحاظ جسمی، روانی و احساسات، لازمه تکامل دو جنس زن و مرد و مکملیت و جاری شدن اصل مودت و رحمت در زندگی مشترک است و نه موجب تبعیض و ظلم به یک جنس نسبت به جنس دیگر؛ «حقیقت انسان به روح است و روح نیز موجودی مجرد است و تذکیر و تأیید را در مجردات راهی نیست. بنابراین تمام تفاوت های زن و مرد به جسم باز می گردد و جسم نیز فقط ابزاری است برای روح... گوهر هستی شیء است و این گوهر، نه مذکر است نه مؤنث» (۵) نقش زن در تاریخ:

استاد مطهری نقش زنان را در تاریخ به نقش مستقیم و غیر مستقیم، تقسیم می کند. نقش زنان در همراهی همسران و تربیت فرزندان و این نقش غیر مستقیم، غیر قابل انکار است در همه مکاتب و دوران های تاریخ. اما آنچه از نظر ایشان در بحث مورد نظر اهمیت دارد بررسی چگونگی ایفای نقش مستقیم زنان است:

(۱) زن «شیء گرانبها» و بدون نقش

(۲) زن «شخص بی بها» دارای نقش (مانند غرب که صرفاً بدون ارزش استفاده ابزاری از زن را ترویج می دهد) ۳- زن «شخص گرانبها» و دارای نقش. ایشان توجه دارند که نظر اسلام قرار دادن زن در مدار خودش است براساس فطرت و طبیعت. پس بنابراین تاریخ مذکر و صرفاً نقش مردان در ساختن تاریخ مردود است. همچنین تاریخ مذکر - مؤنث و اختلاط و گردش در مسیر و در مدار تشابه نیز از نظر ایشان مردود شمرده می شود و فقط تاریخ مذکر - مؤنث اما با ویژگی خاص و واقع بینانه مورد قبول است. استاد مطهری می فرماید: «نوع سوم تاریخ مذکر - مؤنث است که هم به دست مرد ساخته شده است و هم به دست زن، ولی مرد در مدار خودش و زن در مدار خودش. ما وقتی به قرآن مراجعه می کنیم، می بینیم تاریخ مذهب و دین آن طور که قرآن کریم تشریح کرده است یک تاریخ مذکر - مؤنث است و به تعبیر من یک تاریخ «مذنث» است یعنی مذکر و مؤنث هر دو نقش دارند. اما نه به صورت اختلاط بلکه به این صورت که مرد در مقام مدار خودش و زندر مقام مدار خودش.» (استاد مرتضی مطهری، «حماسه حسینی»،

● نقش زن در جمهوری اسلامی ایران در اندیشه استاد مطهری

از منظر استاد مطهری، انقلاب اسلامی ایران دارای ویژگی هایی است که از جمله آن «نقش زن در جمهوری اسلامی» است. و ایشان کتاب پیرامون جمهوری اسلامی و پیرامون انقلاب اسلامی را بر این اساس تدوین می نماید و می فرماید: «روح این انقلاب را چه از جنبه مادی، چه از جنبه آزادی خواهانه و چه از جنبه های دیگر، اسلام تشکیل می دهد. در این صورت تداومش هم در آینده باید بر همین مبنا و اساس باشد.» (استاد مطهری، «آینده انقلاب اسلامی»،

لازم است جهت روشن شدن مفهوم و ویژگی های انقلاب اسلامی و نقش زنان در این مورد، براساس اندیشه استاد مطهری، آن را به قبل و بعد از انقلاب و آینده انقلاب تقسیم نماییم. ایشان در این مورد عقیده دارند:

«اتفاقاً یکی از جنبه های جالب و حیرت انگیز انقلاب اسلامی که می دانید، انقلابی است که معیارهای جامعه شناسان را در هم ریخته است و معادلات آنها را به هم زده است. (همان، ص ۲۰۹) چرا ایشان این بیان را صریحاً از دید جامعه شناسان بیان می کنند؟ به دلیل اینکه انگاره های مختلف قبل از انقلاب در ایران اعم از سنت و مدرنیسم نتوانسته بودند پاسخگوی زن مسلمان ایرانی باشند و دقیقاً به همین دلیل است که استاد مطهری کتابی با عنوان «نظام حقوق زن در اسلام»، «مسئله حجاب»، «اخلاق جنسی» و... را ویژه پاسخگویی در مقابل تهاجمات غرب به اسلام و کیفیت حقوق زن منهای توجه به مسئولیت و تکالیف آن در ابعاد

مختلف به رشته تحریر در می آورد. زنان بابه‌ری گیری از دو بال آگاهی و اراده و موتور محرکه انسان ساز اسلام و بهره گیری از الگوهای همچون حضرت زهرا (س) و حضرت زینب کبری (س) در همراهی و پشتیبانی از ارزش های انسانی در گرماگرم انقلاب از دید استاد این گونه توصیف می شوند؛ (همان منبع، ص ۲۲۰) در سفری که خود ما رفتیم پاریس، ایشان - حضرت امام خمینی - با آن تیزهوشی و دوربینی ای که دارند صریحاً و اکیداً گفتند (قبلاً هم گفته بودند) شرکت خانم ها در تظاهرات و راهپیمایی ها - ولو با منع صریح پدران و شوهرانشان مواجه شوند- واجب است. پدرها و شوهرها حق ندارند مانع شرکت اینها بشوند.

● حضور زنان و دوام جامعه اسلامی

به دلیل منطق متعادل اسلام در ارتباطات اجتماعی که نه مانع حضور زنان است و نه مانع های دروغینی را که غرب بزرگنمایی می کند، مانع واقعی می داند، بلکه تشویق زن جهت حضور اجتماعی مؤثر و ضابطه مند بدون اختلاط و حریم شکنی از نظر استاد مطهری بسیار قابل دفاع است. ایشان فرمودند: «جامعه اسلامی و جمهوری اسلامی بدون شرکت زنان قابل دوام نیست.» استاد مطهری نقل می کنند که امام در پاریس فرمودند: «زن ها حق رأی دارند و حق رأی گرفتن دارند.»

استاد مطهری علی رغم اصرار و تأکید بر لزوم حضور اجتماعی زنان براساس اندیشه های اسلامی و رهبری انقلاب نکته ای را بارها در مطالب و نوشته های خود تکرار نموده اند و آن کیفیت حضور زنان است به جهت پوشش مناسب و عدم اختلاط. براساس نظرات استاد مطهری، زنان هم در شکل گیری و هم در پیروزی، نقش مستقیم و غیرمستقیم داشته اند. مانند صدر اسلام که هم زنان در بعد تربیت فرزندان و پرورش آنان و همراهی و شکیبایی حضور همسران در جنگ، یاریگر حضرت رسول (ص) بودند و هم زنانی مانند «نسیبه جراح» و عمه حضرت رسول (ص) و... در صحنه های جهاد مستقیم نقش داشته اند، هم در هجرت به مدینه و حبشه و هم در بیعت های مختلف با حضرت هم در همراهی در خانه و راهی کردن همسران و فرزندان. بحق، این گونه الگوهای عینی است که استاد مطهری راجعاً می بخشد از منطق متعادل اسلام دفاع کند و ویژگی ذی سهم بودن بانوان در انقلاب و جمهوری اسلامی را یادآور شود و حتی سهم بانوان را عظیم تر از سهم مردان شمرده و بفرماید: «به نظر می رسد این چنین نقش تاریخی برای زن در جهان بی سابقه است... و به همین جهت ایجاب می کند که تحقیق کنیم چه عواملی موجب گشت که زن بار دیگر - علاوه بر صدر اسلام - در صحنه تاریخ ظاهر شود و تاریخ را از «مذکر» بودن محض خارج کند و آن را «مؤنث» (مذکر - مؤنث) نماید.»

● زن در نظام جمهوری اسلامی ایران

بعد از پیروزی انقلاب علاوه بر اینکه رهبری انقلاب، اندیشمندی همچون استاد مطهری، مردم و خصوصاً زنان در این اندیشه بودند که اولاً آینده انقلاب چگونه رقم خواهد خورد و ثانیاً نقش اقشار جامعه جهت حفظ و تداوم انقلاب چیست؟ اندیشه پیرامون چگونگی نقش زنان و ضوابط مندی و ساختارسازی این حضور نیز مدنظر صاحب نظران و مسئولین در تدوین قوانین قرار گرفت و بر این اساس در اولین مرحله در پیش نویس قانون اساسی و بعداً در قانون اساسی مصوب و در معرض فراندوم قرار داده شده، بندهایی به مسائل ویژه زنان در بعد فردی، خانوادگی و اجتماعی اختصاصی پیدا کرد و همچنین در مرحله بعد در مرحله ساختارسازی و ایجاد مراکز مختلف در نظام جمهوری اسلامی ایران به این امر همت گماشت و اندیشه های آن شهید بزرگوار نیز در تدوین قوانین مبنا قرار داده شد.

بر این اساس مقام معظم رهبری فرمودند: «مبنای نظام فکری جمهوری اسلامی ایران اندیشه های شهید مطهری است.»

منبع:

کتاب نظام حقوق زن در اسلام

- ۱- از نظر قرآن بین زنان و مردان طی مسیر تکامل انسانی و هویت انسانی چه تفاوتی وجود دارد؟
 الف) برتری مردان بر زنان (ب) برتری زنان بر مردان (ج) هیچ گونه تفاوتی وجود ندارد (د) هیچ کدام
- ۲- ابتکار نامگذاری میلاد حضرت زهرا^(س)، به عنوان روز زن و روز مادر توسط ایشان صورت گرفت؟
 الف) امام خمینی^(ره) (ب) شهید مطهری^(ره) (ج) شهید بهشتی^(ره) (د) مقام معظم رهبری
- ۳- آن چه امروز در دفاع از حقوق بنیادین زن مسلمان کارکرد موثری دارد کدام است؟
 الف) استفاده از مکاتب غرب در زمینه حقوق زن (ب) موضع گیری های اصولی با تکیه بر مبانی علم و فقهت
 ج) قبول مشارکت بی قید و شرط زنان در امور (د) منع و بازداشتن زنان از امور سیاسی و اجتماعی
- ۴- چه عواملی استاد مطهری را در مقابل جریانهای فکری فرا مذهبی نیرومند ساخته بود؟
 الف) تحصیلات حوزوی و دانشگاهی (ب) نقد پذیری و انعطاف پذیری
 ج) اشراف و احاطه او به علوم اجتماعی، فلسفه، تاریخ و فقه و سنت (د) اشراف و احاطه بر مسائل فقهی و متون مذهبی
- ۵- این سخن از کدام بزرگوار است: فاطمه زهرا^(س) زنی که افتخار خاندان وحی است و چون خورشیدی بر تارک اسلام عزیز می درخشد؟
 الف) شهید مطهری^(ره) (ب) مقام معظم رهبری (ج) امام خمینی^(ره) (د) شهید دکتر مفتح
- ۶- از نظر استاد مطهری^(ره) حضور اجتماعی زنان تا چه حد است؟
 الف) حضور اجتماعی مؤثر، ضابطه مند بدون اختلاط و حریم شکنی (ب) زنان اگر کمتر در اجتماع حضور داشته باشند بهتر است
 ج) زنان بهتر است به مسائل مربوط به خانه و فرزندان بپردازند (د) شرایط اجتماعی برای حضور زنان مناسب نیست
- ۷- از نظر استاد مطهری^(ره) روح انقلاب ایران و تداومش کدام مورد است؟
 الف) سنت و مذهب (ب) اسلام (ج) رهبری (د) وحدت اجتماعی
- ۸- نقش غیر مستقیم زنان از نگاه شهید مطهری^(ره) در طول تاریخ کدام است؟
 الف) حضور اجتماعی مؤثر (ب) همراهی همسران و تربیت فرزندان
 ج) ایفای نقش تحت نظارت و رهبری مردان (د) پرداختن به مسائل اقتصادی و تولیدی
- ۹- با توجه به دیدگاه شهید مطهری^(ره) نقش زنان و مردان در طول تاریخ چگونه است؟
 الف) تاریخ مذکر و نقش آفرینی مؤثر مردان (ب) تاریخ مذکر - مونث و اختلاط و تشابه مردان و زنان
 ج) تاریخ مذکر - مونث با ویژگی خاص و واقع بینانه (د) گزینه ب و ج
- ۱۰- به تعبیر شهید مطهری^(ره) تاریخ مذنث به چه مسئله ای اشاره دارد؟
 الف) یعنی نقش آفرینی مذکر و مونث هر یک در مدار خودش (ب) نقش آفرینی غیر مستقیم زنان
 ج) نقش آفرینی مردان و هدایت زنان (د) نقش آفرینی زنان و مردان با اختلاط و تشابه
- ۱۱- از نظر شهید مطهری^(ره) چرا قانون خلقت، تفاوتی بین زن و مرد را ایجاد کرده است؟
 الف) محکم تر کردن پیوند خانوادگی زن و مرد (ب) بهتر کردن شالوده وحدت آنها
 ج) تقسیم وظایف میان زن و مرد (د) همه موارد
- ۱۲- از نظر شهید مطهری^(ره) حقیقت انسان به چیست؟
 الف) مذکر و مونث بودن (ب) روح (ج) ملیت (د) دین
- ۱۳- عناصر مورد نیاز جهت رشد و تکامل موجودات زنده کدام مورد است؟
 الف) آزادی، اقتصاد و فرهنگ (ب) دین، اقتصاد و سرزمین (ج) تربیت، امنیت و آزادی (د) قانون، عدالت و امنیت

- ۱۴- از نظر استاد مطهری^(ه) کدام نوع آزادی در جهت رشد و تکامل ارزش دارد و مقدس است؟
الف) آزادی معنوی ب) آزادی اقتصادی ج) آزادی تفکر و عقیده د) آزادی سیاسی و اجتماعی
- ۱۵- درد امروز جامعه بشری با توجه به نظر استاد مطهری^(ه) در مقوله آزادی کدام مورد است؟
الف) مادی گرایی و تلاش در راستای آزادی اقتصادی
ب) بشر امروز می خواهد آزادی اجتماعی را تأمین کند و به دنبال آزادی معنوی نمی رود .
ج) فرد گرایی و تلاش در راستای تأمین منافع شخصی
د) دین گریزی و تلاش در راستای ایجاد ساختارهای سیاسی غیر مذهبی